

In the article the role of active teaching methods and the content of key competencies which the future teachers have to master with in the process of pedagogical disciplines study in the context of main values of school education are revealed.

Keywords: active teaching methods, key pedagogical competencies, main values of school education.

УДК 61(092)(477.43/.44) «XVIII-XIX»
ББК 5g(4 УКР)

А.Л. Максимчук
м. Вінниця, Україна

ЛІКАРІ ПОДІЛЛЯ XVIII-XIXСТОЛІТТЯ, ЯК ОРГАНІЗАТОРИ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ, МЕДИЧНОЇ СПРАВИ ТА НАУКИ

Постановка проблеми. Виховання інтелігентної частини суспільства з вищою освітою ставить до організації учбового процесу вимоги підготовки всебічно освіченої людини з обов'язковим знанням історії, мистецтва, культури рідного та інших народів, уміння спілкуватись з представниками різних національних культур, розуміти значення спадщини людства. До цього також входить знання представників тих чи інших галузей науки, культури та мистецтва. Виховання лікарів також включає в себе підготовку всебічно освіченого фахівця з знанням історичних постатей медицини їх внески в розвиток нелегкої науки.

Аналіз досліджень з даної проблематики. Проблема розвитку медицини та дослідження її історичної спадщини, діяльності лікарів Поділля к. XVIII-XIX століття розглядається у працях О. Грандо, І. Круковської, К. Антошука, С. Верхратського, Л. Баженова, Є. Мазурика, Л. Колоса, Б. Криштопа, І. Шапіро, М. Шегедина та ін. Разом з тим, на жаль, у різних історико-медичних і навіть енциклопедичних виданнях зустрічається чимало розбіжностей і неточностей, насамперед щодо років життя окремих діячів медицини, місць їхнього народження тощо, внесок у розвиток медицини. Для уточнення цих і деяких інших фактів потрібно поступово опрацьовувати значну кількість джерел, ретельно зіставити наведені в них дані й вибрати найдостовірніші.

Отже, **метою** даної статті є вивчення біографій лікарів Поділля даного періоду, як організаторів медичної справи, медичної науки та освіти.

Виклад основного матеріалу. У Європі, і педусім у таких країнах, як Німеччина, Італія, Франція, Англія, значно пізніше (з кінця XVII, і особливо у XVIII і XIX століттях), ніж на Сході, починається суттєвий розвиток медицини. Не випадково російські лікарі та вчені їздили в ці країни стажуватися й удосконалювати свої знання. Хоча і в Російській імперії в цей період медицина також успішно розвивалась [4, с.5].

Достатньо навести лише один приклад, щоб у цьому переконатися. Коли молодий М.І.Пирогов приїхав у Францію для ознайомлення з розвитком топографічної анатомії та хірургії, то відомий паризький хірург Вельпо, який не знав, що перед ним Пирогов (раніше він з ним не зустрічався), вигукнув: «Дорогий колего, вам не потрібно було приїздити до Парижа. В Росії є чудові хірурги, у них є чого повчитися, і насамперед у Пирогова». Пирогов відкланявся й поїхав у Берлін. Особливо успішно в ті часи у Європі (в тому числі й у Росії та Україні) розвивалися такі дисципліни, як анатомія, хірургія, патологія, боротьба з епідеміями, бактеріологія, рівень яких уже тоді був досить високим.

Багато хто з подільських учених, як ми далі побачимо, поклали на вітвар науки й охорони здоров'я народу всі свої сили, знання і досвід. У XVIII і XIX століттях вони зробили вагомий внесок у вітчизняну і світову медичну науку. Багатьох із них добре пам'ятають і сьогодні, але деякі з тих, хто заслуговує на вдячність і повагу людства, загальною мало відомі або незаслужено забуті [1, с.6]. Тим часом їхня наукова діяльність, окремі факти і події їхньої біографій не тільки не втратили своєї цінності, а й дозволяють вписати їхні імена в історію

медицини. При цьому відразу ж зробимо застереження. В силу певних історичних і соціальних обставин значна кількість наших земляків вимушена була здобувати медичну освіту, а потім працювати за межами України, насамперед у Москві, Петербурзі, інших європейських наукових центрах. У тодішній Україні їхні можливості були вкрай обмежені. Своєю діяльністю, як ми побачимо далі, вони сприяли розвитку медицини не тільки в Росії, а й у світі [1, с.6].

Вивчення й аналіз діяльності подільських лікарів XVIII – початку XIX ст. свідчить про високий рівень їхньої професійної підготовки, передусім у галузі хірургічної допомоги, яку особливо потребувала імперська армія в умовах постійних війн. Однак провідні лікарі Поділля не обмежувалися навчанням у госпітальних школах та медико-хірургічних училищах і отриманням звання лікаря, а продовжували навчатися, проходили стажування у європейських університетах і клініках, де здобували науковий ступінь доктора медицини. Як правило, будучи лікарями широкого профілю, багато з них постійно займалися проблемами епідеміології і боротьби з інфекційними хворобами, особливо з такими соціально небезпечними, як чума і холера. До кінця XVIII століття рівень професійної медицини на Поділлі був виключно низьким. Медичну допомогу у переважній більшості випадків надавали шарлатани, авантюристи, шахраї, які безсоромно продавали «чудодійні ліки» та займалися обманом. Чимало людей на гіркому досвіді переконалися в неосвіченості лікарів ремісничої виучки і розуміли, що їх «лікування» спричинювало лише шкоду [6, с.345].

На території Поділля народилась та працювала ціла плеяда талановитих лікарів. Серед них особливо відзначився доктор медицини, відомий хірург та громадський діяч на Поділлі **Едмунд Федорович Фаренгольц**, що був різнобічно талановитим лікарем і тому в своїй діяльності намагався використовувати різноманітні новинки тогочасної медицини та прияти їх популяризації. Він чи не першим сприяв впровадженню антисептики в Україні у 80-х роках XIX ст. [8, с.4].

Він народився у 1840 році у Кам'янці-Подільському. Свою початкову освіту він отримав у Кам'янець-Подільській чоловічій гімназії в Старому місті, де нині розташований історичний факультет КПНУ імені Івана Огієнка. Склавши іспити при Одеській другій гімназії, у 1861 році Едмунд вступає до Київського університету на медичний факультет, де закінчив 3 курси. Цей же заклад закінчив потім і відомий усім письменник-хірург Михайло Булгаков. Потім він перевівся 1864 році і згодом через 7 років закінчив Петербурзьку медико-хірургічну академію, де був залишений ще на 2 роки для вдосконалення своїх хірургічних знань. 1870 року лікар Фаренгольц успішно захистив докторську дисертацію. Едмунд Федорович був крім того, учасником російсько-турецької війни 1877-1878 рр., працював консультантом з хірургії в 56-му військово-тимчасовому госпіталі, широко пропагував обробку ран спиртом. Певний час працював асистентом у професора М. Скліфосовського, що настійливо впроваджував у життя лістерівський спосіб лікування поранень. Ознайомившись з відповідними книгою авторства англійського хірурга Лістера, та перебуваючи під впливом свого наставника, Едмунд все більше перевіряє на практиці дію нового методу і досягає при цьому певних успіхів [5, с.508].

У листопаді 1878 він повертається у своє рідне місто, де він народився, що був на той час центром Подільської губернії. Причиною цьому послужило в певній мірі погіршення стану здоров'я молодого лікаря – якраз у цьому ж році він захворів на тиф, хвороба дала ускладнення на зір. Його призначили старшим лікарем міської лікарні на 150 ліжок, яка тільки-но почала функціонувати. Одночасно лікар Едмунд Федорович був завідувачем хірургічного відділення, яке сам заснував для застосування найдоскональших методів лікування хворих. Маючи неабиякий хист до хірургічної справи, він повністю проявив у роботі своє вміння і професіоналізм. Він активно популяризував надалі вчення англійського хірурга Джозефа Лістера на засіданнях Товариства подільських лікарів, використовуючи його метод лікування на практиці при операціях на органах черевної порожнини. Завдяки

впровадженню протигнильного лікування ран Лістеровським методом, в глибокій провінції ім'я скромного хірурга Кам'янецької лікарні незабаром було відоме у всій Російській імперії та за кордоном. Він застосовував карболову кислоту «на принципі, що дав нам право на сміливість проникати в самі таємні порожнини людини, розтинати живіт, оглядати та обмацувати всіляке патологічне утворення, вилущувати його, обмивати та обчищати все величезне поле операції, а потім зашивати страшну рану з майже повною впевненістю в сприятливому наслідку операції». Ці слова взяті з статті Фаренгольца, яку він опублікував у 1880 році в газеті «Врач» під назвою «З Кам'янецької лікарні». У ній він ділився клінічним досвідом використання Лістерівської пов'язки, пропагував запровадження «протигнильного лікування у повітових і міських лікарнях». Редакція газети часто з приводу нотаток Фаренгольца писала: «Друкуємо статтю вельмишановного автора як доказ того, що Лістеровське лікування не тільки можливе, а насправді приживається все більше в провінційних лікарнях».

Лікар Фаренголец, як вже зазначалось вище, брав участь і в громадській діяльності у житті подільського краю та, зокрема, Кам'янця-Подільського. Він співпрацював разом з доктором медицини, а згодом відомим істориком, Й. Ролле. Вони разом організовували створення та будівництво безкоштовної лікарні для бідних мешканців, водночас Едмунд Федорович проводив безкоштовні консультативні прийоми з хірургії й амбулаторні операції. Входив до Товариства подільських лікарів. На його засіданнях він зробив близько 20 наукових повідомлень і провів 43 демонстрації. Він на його засіданнях показував успішно прооперованих хворих після вдалого видалення сечового міхура, герніотомій, кіст яєчників. Також саме ним вперше на Поділлі була зроблена оваріотомія[8,с.5].

Серед своїх колег він користувався великим авторитетом. У березні 1881 року медична громадськість губернії обрала депутатом від імені Товариства подільських лікарів саме доктора медицини Фаренгольца разом з доктором медицини акушера В. Задергольма для вручення Миколі Івановичу Пирогову вітальної адреси з приводу 50-річного ювілею його трудової діяльності [2, с.467].

З 1895 року і до кінця життя він був завідувачем Кам'янець-Подільського дитячого притулку. Його серце перестало битись у 25 липня 1912 року на 71-му році життя від крупозного запалення легень. Варто зазначити, що Кам'янець-Подільська міська лікарня у 80-х роках XIX ст. зайняла одне з провідних місць серед тогочасних губернських лікарень Російської імперії – і в цьому велика заслуга саме Едмунда Федоровича Фаренгольца.

До речі, сходи, що розташовані на західному схилі Старого міста, які ведуть до річки Смотрич біля Польської брами мешканці Кам'янця називають сходами Фаренгольца. Подейкують, що у раніший період ще у XVIII ст. в долину вела стежка, пізніше – примітивні сходи. У сер. XIX ст. були облаштовані кам'яні сходи. Можливо, їхня назва пов'язана з будинком Е. Фаренгольца, що знаходився поряд з єзуїтським колегіумом. Серед жителів міста переважає думка, що сходи названі на честь цього лікаря, бо ніби-то він за власний кошт обладнав їх перилами та площадками. Цю версію підтримує відомий подільський краєзнавець Л. Баженов. Він стверджує, що в кін. XIX ст. саме Фаренголец виділив кошти для спорудження згаданих сходів.

Серед відомих вчених, які працювали над вивченням такого інфекційного захворювання як чума працював і відомий вітчизняний вчений Данило Кирилович Заболотний, який присвятив вивченню цієї хвороби більше 12 років ризикуючи власним життям[1, с.6]. Об'їжджаючи степи, один з помічників Заболотного, студент Л. Ісаєв, помітив тарбагана. Звичайно ляклива тварина швидко втікає і ховається в норі, а ця ледве пересувалась, зовсім не лякалась людини, яка приближалась. «Це хворий тарбаган, - виникнула думка у одного вченого. - Так ведуть себе звичайно ж лише хворі чумою». Ісаєву були добре відомі всі ознаки, і справді, хворі чумою миші виходять з нір, не лякаються людей, ходять як п'яні. У людей таке спостереження завжди було грізним передвісником

чуми. Ісаєв зловив хворого тарбагана і приніс його Заболотному. Із організму тварини була виділена чиста культура чумних мікробів. Важливий ланцюг доказів був замкнений. Думка Заболотного блискуче підтвердилась при подальших спостереженнях над степовими гризунами - сусликами, мишами. Була доказана і роль бліх як переносників збудника чуми від хворих гризунів до людей.

Так, Данило Кирилович Заболотний - великий епідеміолог світу, невтомний дослідник і мандрівник вніс цінний вклад в епідеміологічну практику боротьби з чумою, встановив важливі факти захворювання серед гризунів в природі і їх роль в поширенні цього грізного захворювання.

Чума в нас в державі ліквідована. Принципи боротьби з чумою розроблені Д.К. Заболотним, його учнями і помічниками втіленими в життя. Створені протичумні лабораторії, інститути і станції спостереження, які уважно стежать за захворюваністю серед них і розробляють методи боротьби з ними.

Достойними свого учителя були учні і помічники Данила Кириловича, внаслідок великі вчені - С. Златогоров, Т. Кулеша, П. Падлевський, асистенти А. Чуріліна, М. Суратевська, лікарі В. Богущкий, П. Попова, П. Кристовський та інші [4, с.5].

Народився в селі Чоботарка Подільської губернії. Закінчив Новоросійський (1891 р.) та Київський (1894 р.) університети. У 1889-1891 рр. працював на Одеській бактеріологічній станції, де вивчав мікроби снігу, опрацьовував питання імунізації ховрахів проти холери тощо. У 1894-1895 рр. працював лікарем у Подільській губернії, у 1895-1897 рр. - у Київському військовому шпиталі. У 1898-1928 рр. - професор Жіночого медичного інституту в Петербурзі, де організував першу в Росії кафедру бактеріології (1898 р.). Водночас у 1919-1923 рр. - ректор Одеського медичного інституту, в якому створив першу у світі кафедру епідеміології (1920 р.). У 1924-1928 рр. - професор Військово-медичної академії у Ленінграді. У 1928-1929 рр. - президент ВУАН, заснував Інститут мікробіології та епідеміології в Києві. Д. Заболотний опублікував понад 200 праць, присвячених головним чином вивченню трьох інфекційних хвороб — чуми, холери й сифілісу. Його наукові висновки базувались на багатющому фактичному матеріалі, на подвижницькій практичній боротьбі з інфекційними захворюваннями. У 1897 р. брав участь в експедиції з вивчення чуми в Індії, Аравії. В наступні роки керував експедиціями з вивчення спалахів чуми в Монголії, Китаї, на Забайкаллі, в Ірані, Аравії, Месопотамії, в Киргизьких степах, Поволжі, Туркестані, Шотландії, Маньчжурії та ін.

Після закінчення природничого відділення фізико-математичного факультету Новоросійського університету із ступенем кандидата природничих наук Д. Заболотний почав дослідити на Одеській бактеріологічній станції, заснованій І. Мечниковим. Восени 1891 р. Д. Заболотний переїхав до Києва і вступив на третій курс медичного факультету Київського університету, продовжуючи роботу по випробуванню протихолерної сироватки. Д. Заболотний вирішив перевірити дію сироватки на власному організмі, заразивши себе холерою. Ризикований експеримент пройшов успішно. Завдяки йому було доведено, що від холерної інфекції можна захиститися шляхом введення через рот ослабленої культури вібріонів. Закінчивши університет, Д. Заболотний поїхав працювати лікарем-епідеміологом у Подільську губернію. Саме тоді в цьому регіоні поширилися такі захворювання, як холера і дизентерія. Д. Заболотний їздив з повіту в повіт, систематично вивчав умови виникнення та перебігу інфекційних захворювань, заснував у Кам'янці-Подільському бактеріологічну лабораторію. Значною мірою завдяки його зусиллям кількість захворювань знизилась, і епідемія холери на Поділлі припинилась. 1895 р. Д. Заболотного призвали на військову службу. Працюючи завідуючим заразним відділенням і лабораторією Київського шпиталю, він відновив контакти з Київським університетом, де почав працювати позаштатним помічником прозектора. Він проводив практичні заняття зі студентами і продовжував дослідження збудників черевного тифу, розпочаті ще на Поділлі, газової гангрені тощо.

Праця в лабораторії та практична робота лікаря сприяли формуванню наукової концепції Д. Заболотного щодо вивчення і боротьби з епідеміями інфекційних хвороб. Велике значення в його становленні як епідеміолога зі світовим ім'ям мала його активна участь у протиепідемічних експедиціях. Першою була експедиція в Індію, де у 1896 р. спалахнула епідемія чуми. Ряд країн послали експедиції до Бомбея під керівництвом відомих учених. Російську експедицію очолив В. Високович, його помічником призначили Д. Заболотного [3, с.345]. Їхні наукові доповіді, присвячені висвітленню проблеми та завдань експедиції, виголошені на засіданні Київського Товариства лікарів, викликали великий інтерес у присутніх. У лютому 1897 р. наукова громадськість урочисто проводжала їх з київського вокзалу на боротьбу зі страшною хворобою у далеких краях. За три місяці роботи було одержано важливі результати з питань епідеміології чуми та засобів боротьби з нею. Щоб дослідити деякі аспекти її масового поширення, Д. Заболотний з Бомбея виїхав у Саудівську Аравію. Повернувшись з Індії та Аравії, він кілька місяців працював на запрошення І. Мечникова у славнозвісному Інституті Пастера в Парижі, обробляючи привезені матеріали. У 1898 р. - знову експедиція, цього разу у Монголію. Під час цієї експедиції Д. Заболотний розробив гіпотезу про існування у природі осередків чуми, де зберігаються мікроби в період затухання епідемії. Ця гіпотеза знайшла підтвердження при повторних експедиціях у Монголію в 1910-1911 рр., коли було беззаперечно доведено зв'язок між спалахами епідемій серед людей і епізоотій серед диких гризунів (тарбаганів). Важливим результатом проведених експедицій стали фундаментальні наукові праці Д.К.Заболотного «Чума (Pestis bubonica), епідеміологія, патогенез і профілактика» (1907), «Дослідження чуми» (1899—1901), «Легенева чума в Маньчжурії 1910-1911 рр.» та ін. Вчений виступав на міжнародних конференціях: з чуми (Мукден, 1911 р.), з чуми, холери, жовтої лихоманки (Париж, 1912 р.). Про міжнародне визнання, здобуте Д. Заболотним у боротьбі з інфекційними хворобами людини, свідчить французький орден Почесного Легіону, одержаний ним від Інституту Пастера у Парижі (нині цей орден та медаль зберігаються у Київському історичному музеї). По закінченні бомбейської експедиції у 1898 р. Д. Заболотного запросили до Інституту експериментальної медицини в Петербурзі, і наступні 30 років його діяльності були пов'язані з цим містом. Проте він ніколи не поривав наукових, культурних та людських зв'язків з Україною. Данило Кирилович не забував рідної мови, чудової української природи та працелюбного, доброзичливого народу. У 1920 р. за його ініціативою в Одесі було створено першу в країні кафедру епідеміології, якою він керував. Д. Заболотному неодноразово пропонували повернутися до Києва й очолити Академію наук України, членом якої він був з 1922 р. Нарешті, 3 травня 1928 р., після одержання від нього згоди, його було обрано президентом Всеукраїнської Академії наук. Сталося так, що на цій посаді він перебував недовго — трохи більше ніж півтора року, але встиг зробити немало б, с.338]. За цей час було прийнято новий статут Академії наук, обрано 33 нових академіки, серед них багато видатних учених, було організовано нові інститути біологічного та технічного профілю, серед них Інститут мікробіології та епідеміології, який очолив сам Д. Заболотний (1928). Д. Заболотний ретельно вивчив збудника чуми, описавши форми хвороби, опрацював питання про виготовлення протичумних вакцин і сироваток, виявив природні вогнища чуми. Результати його досліджень дали можливість впровадити раціональні запобіжні заходи і створити мережу протичумних закладів. Довів ефективність попередньої імунізації проти захворювання холерою. У 1918 р. керував боротьбою з холерою в Петрограді, у 1920 р. - боротьбою з висипним тифом. Простежив перебіг сифілісу, з'ясував місця перебування збудника в організмі, вивчив властивості й цикл розвитку збудника, опрацював серологічні реакції для діагностики сифілісу. Опрацював також актуальні проблеми газової гангрені, дифтерії, черевного та висипного тифу, дизентерії, малярії, грипу тощо. Д. Заболотний слідом за Л. Пастером багато зробив у вивченні та трактуванні ролі мікробіологічного чинника, біологічних властивостей збудників різних захворювань у

виникненні, розвитку та згасанні епідемій. Вчений органічно поєднував мікробіологію і епідеміологію. Він вважав, що мікробіологічний чинник зумовлює специфічні особливості епідемій на тлі різних умов середовища. Прийняття цього постулату в епідеміології мало принципове значення. Д. Заболотний створив велику наукову школу, внесок якої у справу боротьби з епідеміями, в розробку наукових підвалин епідеміології дуже значний.

Велику роль в дослідженні і розвитку медицини на Поділлі зіграв син французького емігранта, відомий громадський діяч, польський історик-українознавець, письменник, доктор медицини Йосип Йосипович Ролле, відомий в історіографії як доктор Антоній або **Юзеф Антоній Аполлінарій Ролле**.

Народився Й. Ролле 1830 року в мальовничій місцевості на Шаргородщині Подільської губернії. Після Київської гімназії, для продовження навчання обрав медичний факультет університету св. Володимира. Майже рік стажувався фельдшером у Київських шпиталях, переважно в закладах для душевнохворих. Ця практика визначила його наукову спеціальність і професію лікаря-психіатра.

По закінченні університету Ролле одержав диплом з відзнакою і став працювати лікарем у містечку Яришів на Поділлі. Це була його перша самостійна лікарська практика. Саме вона сформувала його як ученого в галузі медицини. Він віддавав багато часу лікуванню хворих різних станів і незабаром здобув повагу і прихильність місцевих жителів [7, с.22].

Для удосконалення свого фаху у 1858 році Й. Ролле проходив шестимісячне стажування у закладах для психічно хворих у містечку Зонненштайн біля Дрездена. Там він експериментував, робив досліди, готуючись до дисертаційної роботи, переймав досвід німецьких лікарів-психіатрів і налагодив з ними зв'язки.

У 1860 році Ролле вісім місяців вивчав практику лікарів Парижа, працював у національній бібліотеці Франції. На матеріалах власної практики на Поділлі, зарубіжних клінік та новітніх європейських здобутків лікування тут він закінчив роботу над дисертацією «Психічні захворювання» після успішного захисту якої (1860) отримав ступінь доктора медицини.

З 1861 року Й. Ролле назавжди оселяється у Кам'янець-Подільському, де й проживав з сім'єю 33 роки. Це був найбільш результативний у науковому, літературному і громадському плані період його діяльності. Саме тут він досягає вагомих здобутків на ниві медичної освіти, тут відбувається його становлення як історика України, краєзнавця, літератора.

Тут він активно і енергійно на повну силу організаторських здібностей та таланту працював у різних сферах діяльності: як лікар, вчений, дослідник Поділля і літератор, як громадсько-політичний діяч. До лікарської практики, як своєї основної професії, Ролле поставився відповідально і з перших днів життя у Кам'янець-Подільську успішно лікував губернаторів, чиновників, священників, багатих поляків і євреїв, шкільну молодь, бідноту міста і краю. Багато часу віддавав роботі у міському шпиталі, де одночасно ставив медичні досліди і впроваджував найсучасніші методи лікування.

Й. Ролле брав активну участь у громадсько-політичному і науковому житті Поділля. Зокрема, місто Кам'янець-Подільський середини XIX століття набуло визнання як важливий науковий центр України та поза її межами у галузі медицини. Тут зібралося ціле сузір'я лікарів-учених і практиків, серед яких відомі О. Кремер, А. Баранецький, Е. Фаренгольц та інші, котрі виступили ініціаторами створення науково-громадського Товариства подільських лікарів, яке постало у 1859 році і діяло до початку 1865 року. У 1861 році до Товариства прилучився і Й. Ролле. Весь період існування незмінним головою Товариства був відомий на всю Європу лікар, вчений, доктор медицини Олександр Кремер, секретарем з 1862 року - Йосип Ролле [7, с.21].

Згідно статуту Товариство цікавили хід і розвиток медичних наук, впровадження їх досягнень у практику, вивчення і поліпшення санітарно-гігієнічного стану Подільської

губернії, створення професійної бібліотеки та медико-краєзнавчого музею, надання матеріальної допомоги лікарям, які втратили заробіток по старості чи з погіршення стану здоров'я, видавнича діяльність [9, с.4]. Вагоме місце займали публікації з історії медицини і санітарно-гігієнічного побуту жителів краю, які переважно готував Ролле. У 70-х роках Й. Ролле виступив ініціатором створення пункту щеплення віспи, щоб обмежити поширення епідемії цієї хвороби домігся безплатної вакцини для бідних, став фундатором курсів акушерок, де сам викладав санітарію і гігієну, став діяльним членом створеного Товариства взаємодопомоги убогим.

Вся діяльність Ролле, його монографії, збірники були направлені на налагодження здорового способу життя, поліпшення стану охорони здоров'я, санітарно-гігієнічної і медичної культури, поліпшення умов побуту і праці на виробництві.

Висновки. В даній статті було подано інформацію про вчених-лікарів, їх життєвий шлях та внесок у розвиток медицини та медичної науки і освіти. Часто по закінченню екскурсії в музей-садибі ім. М.І. Пирогова екскурсоводи згадують випадки, коли уже досвідчені лікарі, викладачі приходять до музею знову і знову, а деякі і через багато років, щоб поринути у світ медицини, історії, таланту та повної віддачі справі життя... І цей світ, який, за їхніми ж словами, надає їм наснаги та певної впевненості у власних силах та знаннях, створила лише одна людина, яку шанує увесь світ. Тут були згадані лікарі та вчені, що багато зробили для збереження здоров'я людини, збагатили медичну науку своєю працею. Сучасне покоління лікарів і вчених-медиків повинно знати і високо цінувати наукову спадщину й заслуги наших попередників. Вони зробили все, що могли. Нехай інші, як сказано у відомому афоризмі, зроблять більше. Ми можемо впевнено стверджувати, що таких учених в історії дуже багато.

Будемо сподіватися, що послідовники наших видатних учених, які не могли навіть мріяти про свою медичну академію, - в ХХІ столітті зроблять більше. В цьому суть і значення наукового прогресу.

Література:

1. Антошук К.Ф. З історії медицини Поділля у XVIII-XIX століттях / Вінницький обласний краєзнавчий музей. – бс.
2. Баженов Л.В. Поділля у працях дослідників і краєзнавців XIX-XX ст.: Історіографія. Бібліографія. Матеріали. – Кам'янець-Подільський, 1993. – 480 с.
3. Верхратський С.А. Історія медицини. – Видання третє, перероб. і доп. - К.: Вища школа, 1983. - 384с.
4. Грандо О.А. Становлення медичної науки в Україні//Медичний всесвіт.-№2-2003.—С.5
5. Мазурик Є. Едмунд Фаренгольц // Подолянин, №19 (508) – 12 травня 2000 р.
6. Плющ В. Нариси з історії української медичної науки та освіти. – Кн. 1. Від початків української державності до XIX ст. – Мюнхен, 1970. –342 с.
7. Прокопчук В. С. Краєзнавець Йосип Ролле // Духовні витоки Поділля: Творці історії краю: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (9—11 вересня 1994 р., м. Кам'янець-Подільський). — Хмельницький: Поділля, 1994. — С. 20—23.
8. Рябий М. Визначний історик Поділля: Наші славетні // Прапор Жовтня. — 1973. — 6 листопада. — С. 4.
9. Щепанський С. Пам'яті Йосипа Йосиповича Ролле // Кам'янець-Подільський вісник. — 1994. — 22 січня. — С. 4.

В даній статті висвітлюються життєві шляхи лікарів, педагогів Поділля XVIII-XIX ст., Едмунда Фаренгольца, Д.К. Заболотного та Юзефа Ролле.

Ключові слова: Едмунд Фаренгольц, Д.К. Заболотний, Й. Ролле, медицина, медична освіта, Поділля.

В поданій статті освещаются жизненные пути врачей, педагогов Подолья XVIII-XIX ст., Эдмунда Фаренгольца, Д.К. Заболотного и Юзефа Ролле.

Ключевые слова: Эдмунд Фаренгольц, Д.К. Заболотный, Юзеф Ролле, медицина, медицинское образование, Подолье.

This article highlights the life of the popular doctors and teachers, who lived in Podilya in XVIII-XIX centuries.
Keywords: *Edmund Farengholts, D.K. Zaboljnyi, Usef Rolle, medicine, medical education, Podilya.*